

Den debatt kring intersektionalitet som inleddes med Nina Lykkes artikel i *Kvt* 1.03 fortsätter: Det är ”nödvändigt att på allvar börja problematisera vad rasism och globala maktförhållanden betyder i ett svenskt feministiskt sammanhang”, menar statsvetarna Maria Carbin och Sofie Tornhill i sitt inlägg.

Intersektionalitet – ett oanvändbart begrepp? Maria Carbin & Sofie Tornhill

Frågor om inkludering och exkludering har under de senaste årtiondena möblerat om i det akademiska feministiska rummet och en ofta för givet tagen gemenskap har kommit att bli allt mer omtvistad.¹ Svarta feminister, postkoloniala teoretiker och queerfeminister har kritiserat generaliserande teorier om kvinnors gemensamma erfarenheter eller subjektiviteter. Kritiska röster har visat på relationen mellan kunskap och makt och att teorier som i sitt begär efter en enad grund ibland intar en i det närmaste hegemonisk position.

Dessa debatter har dock inte i lika stor uträkning kommit att ställa svensk feministisk forskning på ända. Men på sista tiden har begreppet intersektionalitet seglat upp i svenska feministiska sammanhang som något av ett paraplybegrepp för att signalera ett intresse för ”mer än bara kön”. Att intersektionalitet är användbart för feministisk forskning tycks vara en utgångspunkt kring vilken många kan enas.

Nina Lykke argumenterar i sin artikel i *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2003:1 just för begreppets relevans i en svensk feministisk kontext.² Vi tycker dock att det finns anledning att ytterligare reflektera kring detta begrepp och dess användbarhet: vilket ”problem” inom feministisk teoribildning kan intersektionalitet sägas avhjälpa? Och på vilket sätt? Två skilda bilder av de teoretiska och politiska betydelseerna av intersektionalitet tecknas i Lykkes artikel och i de los Reyes, Molinas och Mulinaris svar på denna.³ Enligt Lykke rymmer begreppet en möjlighet att bemöta den tvåfaldiga utmaning som hon menar att svensk feministisk teoribildning står inför. Å ena sidan, skriver hon, menar en del feminister att kvinnoförtrycket håller på att sättas inom citationstecken och relativiseras som en följd av att andra former av förtryck fått ökad uppmärksamhet; att dessa problem lyfts fram på bekostnad av könsfrågor och kvinno-kamp. Å andra sidan har det också av många

feminister påpekats att ett ensidigt fokus på kön inte i tillräckligt stor utsträckning tar hänsyn till kvinnors olika situationer. För att feministisk teoribildning ska kunna möta dessa båda "tendenser" anser Lykke att intersektionalitetsbegreppet är fruktbart då man med dess hjälp kan överbygga de två motpolerna: relativism och ensidighet.

I de los Reyes, Molinas och Mulinaris inlägg blir det tydligt att de med hjälp av begreppet vill adressera ett annat problem. De skriver att de vill analysera "framväxten av en hegemonisk kvinnlighet i Sverige (vit-svensk-heterosexuell och medelklass) och i synnerhet det problematiska förhållandet mellan feminism, etnocentrism och rasism" (s. 160). Därmed relaterar de begreppet till hur exkludering och inkludering verkar i det feministiska rummet, något som Lykkes artikulering inte tycks rymma. Genom sin indelning av svenska feminister i "jämställdhetsfeminister" och "mångfaldsfeminister" och genom att framhålla intersektionalitet som en möjlighet till enighet berör Lykke maktförhållanden inom feministisk teoribildning utan att explicit lyfta fram konflikterna och förhandlingarna kring feminismens premisser. Det är just i kontexten av kampen om feminismens "rättmätiga" subjekt som vi menar att debatten om intersektionalitet ska läsas.

Begreppet intersektionalitet är inte i sig direkt kopplat till något särskilt problem eller till någon specifik maktförståelse. Som debatten i *Kvt* illustrerar kan intersektionalitet tillskrivas skiftande betydelse och användas analytiskt i olika syften, vilket gör att begreppet framstår som något av en tom markör. Därför ställer vi oss frågande till huruvida intersektionalitet kan *stå för sig självt* och användas som en teoretisk ram, något som förespråkas både av Lykke och de los Reyes m fl. För att närma sig en förståelse av begreppets teoretis-

ka implikationer anser vi att det kan vara fruktbart att fundera en del kring dess metaforik. Intersektion, från engelskans *intersection* leder tankarna till en vägkorsning. I en vägkorsnings mitt befinner man sig i en slags nollpunkt där de vägar som leder fram till korsningen inte längre kan skiljas ifrån varandra. Platsen är förbunden med samtliga möjliga vägar och kan inte enbart tillskrivas en av dem. Översatt till intersektionalitetsbegreppets användningsområde kan man se vägkorsningens skärningspunkt som en metafor för subjektspositionen och vägarna blir då olika strukturerande faktorer som kön, ras, sexualitet m m. Men intersektionsmetaforen indikerar också att vägarna som leder fram till korsningen är klart avgränsade och möjliga att skilja från varandra. Att man så att säga kan *välja* vilken väg man vill färdas på.

Missvisande metafor

Det är just här som vi menar att begreppet leder till en viss förvirring som också får betydelse för dess teoretiska användbarhet. Kanske är det en missvisande och illa vald metafor? För i enighet med metaforiken framstår det som om dessa vägar, eller strukturer, konstrueras *oberoende av varandra* fram till själva mötesplatsen. I Lykkes text tycker vi oss kunna spåra åtminstone två och som det framstår oförenliga förståelser av de "mekanismer" som hon menar kan illustreras med hjälp av intersektionalitetsbegreppet. Hon skriver att olika "maktaxlar" korsar varandra och det framstår i texten som om dessa tydligt kan *urskiljas*. Samtidigt skriver hon inledningsvis att begreppet intersektionalitet visar på hur olika dimensioner *samverkar och konstruerar varandra* och att de inte ska betraktas som additiva. För att illustrera hur olika differentieringar utgör varandras förutsättningar eller förstärker varandra

framstår en vägkorsning således som en mindre lyckad metafor. Kanske förutsätter den i själva verket en strukturalistisk syn på makt, en syn där mötet mellan två eller flera på förhand fastlagda strukturer antas kunna förklara underordning. Detta skulle i så fall implicera att kön och ras utgör *skilda* strukturer som därmed kan relateras till olika problem.

Möjligen är det metaforens dubbelhet som gör att Lykkes förslag på hur man analytiskt kan använda sig av begreppet ter sig motsägelsefullt. Hon kommer fram till att intersektionalitetsbegreppet i praktiken är ohanterligt (och därmed obrukbart?) då det inte är möjligt att överblicka och kartlägga hur olika dimensioner samverkar och möjliggör varandra. Därför anser Lykke att vi ska godta intersektionalitetens omöjlighet och istället inrikta oss på några få dimensioner. Man kan med andra ord *välja bort* den ena eller den andra så kallade maktaxeln bara man motiverar detta. Trots att Lykke poängterar att de strukturer som intersektionalitetsbegreppet kan illustrera inte ska ses som additiva verkar det vara möjligt att subtrahera vissa maktaspekter. Genom denna användning, menar hon, "... möjliggörs ett samtal om mångfald men utan att detta leder till en situation i vilken det är legitimt att ignorera könsmacht" (s. 53). Men kan det då vara legitimt att ignorera exempelvis rasism och heterosexism? Lykke förespråkar val av vissa "maktasymmetrier" framför andra och menar att "vi" bör hålla fast vid att "vi" är särskilt kvalificerade att ta oss an maktasymmetrier rörande "genusaxeln" även om "vi" inte får glömma att även andra asymmetrier kan vara viktiga. Hon skriver att "sett utifrån ett intersektionalitetsperspektiv behöver inte jämställdhetsfeminister vara rädda för att mångfaldsfeminister skulle urvattna kampen mot könsmaktsystemet" (s. 54). Och kanske är det just detta problem som

hon menar att intersektionalitet ska lösa. Textens "vi" verkar trots allt främst vara vita, nordiska feminister som påminns om att det finns fler dimensioner än kön (och kanske "mångfaldsfeminister" som uppmanas att inte glömma bort kön).

Vi menar att frågan ytterst handlar om vad kön "är", om vad som kan rymmas inom denna etikett. Det är också till denna fråga som vi anser att man måste relatera diskussionen om intersektionalitet. I det "spel" där likhet och skillnad upprättas kan föreställningar om exempelvis kön och ras komma att förstärka varandra och skapa situationer som inte är på förhand givna. Om vi accepterar tanken att kön som kategori konstitueras i ständigt pågående processer där bland annat ras, sexualitet och klass samverkar kan man väl inte välja bort det ena eller det andra? För enligt denna logik finns det inget kön som inte samtidigt har en ras och ingen ras som inte också har ett kön, även om dessa kategorier inte kan reduceras till varandra.

Utmana maktsituationer

I diskussionen om feminismens subjekt tycker vi det finns anledning att fundera över Chandras Talpade Mohantys uttalande i en numera klassisk text: "Bortom systerskapet finns fortfarande rasismen, imperialismen och kolonialismen!"⁴ Det är med andra ord nödvändigt att på allvar börja problematisera vad rasism och globala maktförhållanden betyder i ett svenskt feministiskt sammanhang och exempelvis vad vithet som norm innebär för feministisk kunskapsproduktion. Om man, som de los Reyes m fl, ser begreppet intersektionalitet som ett verktyg för att utmana maktsituationer inom feministisk kunskapsproduktion, är det något vi anser bör välkomnas. Vi menar dock att det finns en fara i att i likhet med Lykke använda

begreppet utan att på ett djuplodande sätt relatera det till de teorier som det kan sägas vara en syntes av; poststrukturalism, postkolonial feministisk teori, svart feminism etc. Sara Edenheim skriver om hur den svenska akademiska feminismen anammat Butler i så motto att hennes texter numera är obligatoriska på feministiska teorikurser, samtidigt som hennes huvudpoäng om begär och den heterosexuella matrisen hamnat i skymundan.⁵ Vi ser en liknande fara i brukandet av intersektionalitetsbegreppet. Istället för att använda det för att diskutera frågor om exkludering och inkludering inom feministisk teoribildning, kan det lika gärna utmyнна i ett slags ”business as usual”, men med en brasklapp. Detta skulle i så fall innebära att ett redan privilegierat subjekt, det ”renodlade” könet, kan återinstalleras.

Noter

1. Tack till Maud Eduards och Katharina Tollin för kommentarer på en tidigare version av denna text.
2. Nina Lykke: ”Intersektionalitet – ett användbart begrepp för genusforskningen”, *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, 2003:1.
3. de los Reyes, Mulinari, Molina: ”Intersektionalitet som teoretisk ram vs mångfaldsperspektivets tomma retorik”, *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, 2003:3–4.
4. Chandra Talpade Mohanty: ”Med västerländska ögon. Feministisk forskning och kolonial diskurs”, *Globaliseringens kulturer. Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*, red. Eriksson m fl, Nora: Nya Doxa 1999.
5. Sara Edenheim: ”Men är vi inte färdiga med queer nu?”, *bang* 2003:1.